

FULL d'INNOVACIÓ DOCENT en EDUCACIÓ SUPERIOR

Desembre
04

SUMARI

«Avui parlem...»

- El tutor en l'aprenentatge per problemes

Antoni Font

«Què en podeu dir de...»

- Conclusions de la Jornada d'Innovació Docent de Campus

Joan Rué

«Informacions»

Breus

Glossari Espai Europeu d'Educació Superior

Universitat Autònoma de Barcelona

AVUI PARLEM...

El tutor en l'aprenentatge per problemes

En un sistema d'aprenentatge per problemes, la figura del tutor ocupa una posició secundària. Això pot sorprendre perquè estem acostumats a una manera de veure l'aprenentatge des de la perspectiva oposada, és a dir, la de la transmissió del coneixement, però resulta absolutament comprensible si canviem l'angle de visió i no ens situem en la posició del qui proporciona la informació, sinó en la de qui és l'autèntic protagonista d'aquest procés, és a dir, l'alumne. Si acceptem aquesta premissa, ens ha de ser fàcil comprendre que el tutor d'un grup d'aprenentatge per problemes no té gens a veure amb allò que habitualment anomenem «tutor», val a dir que sense saber gaire bé què és el que volem designar amb aquest mot.

El tutor de PBL és un simple «facilitador», un «conductor» o «guia» del procés d'aprenentatge. No proporciona informació, sinó que ajuda a indicar el camí per aconseguir-la. Això no vol dir que el tutor sigui un simple espectador passiu d'un grup tutorial, bé que la responsabilitat del funcionament d'aquest grup sigui exclusivament dels aprenents. Ben altrament, el tutor desplega diverses funcions, totes igualment importants de cara a l'acompliment del procés d'aprenentatge. D'una banda, ha de procurar fomentar l'aprenentatge del col·lectiu tot ajudant a identificar i definir els problemes que han de servir com a base per a la construcció del coneixement, a fomentar el debat i el pensament crític de manera que els aprenents sàpiguen formular i justificar hipòtesis i fer-ne una avaluació mitjançant una selecció i ponderació de valors. D'una altra, el tutor ha de saber detectar els problemes de funcionament del grup, ajudar els seus integrants a organitzar-se i a fixar el seu pla de treball. Però, per damunt de tot, el tutor ha de ser capaç

de crear una atmosfera que faci inevitable l'aprenentatge. La creació d'un entorn distès i agradable és un presupòsit bàsic per a la motivació. D'ací que en el pla de formació del tutor hi tingui un rol destacat el desplegament d'habilitats de comunicació, com també l'ensinistrament en aplicacions didàctiques i de dinàmica de grups.

Però potser la tasca més important del tutor és la de saber transmetre retroacció. La comunicació veraç i transparent dels resultats de les avaluacions és absolutament imprescindible per dur d'una manera efectiva el procés de realimentació. L'aprenent activa el seu coneixement previ, discuteix, busca i integra informació, però si no obté una comunicació sobre el seu aprenentatge el procés queda interromput. No pot continuar aprenent perquè li manca un mirall on poder reflectir-se. L'avaluació és sempre una tasca complexa, però en l'aprenentatge per problemes encara ho és més perquè la tradicional avaluació sumativa se substitueix per un procés que s'integra amb diversos components en el qual s'han de comprometre tant l'avaluador com l'avaluat. El tutor ha de fomentar l'autoavaluació i ha de servir de model en aquest procés. L'avaluació forma part de l'aprenentatge reflexiu i, per tant, cal que els estudiants s'impliquin constantment en la tasca de clarificació i revisió d'objectius, que mirin enrere i que observin quin ha estat el seu procés. I, en aquest sentit, la feina del tutor és del tot cabdal.

Dr. Antoni Font

Catedràtic de la Facultat de Dret
de la Universitat de Barcelona
Grup d'innovació docent Dikasteia
de la Universitat de Barcelona

QUÈ EN PODEU DIR DE...

Conclusions de la Jornada d'Innovació Docent de Campus

Versió unificada i sintetitzada de les reflexions lliurades als organitzadors pels diferents moderadors de cada sessió de treball: 17 de setembre de 2004

És ben habitual, entre els docents de la UAB, manifestar-se en termes de guardar un equilibri entre l'activitat de recerca i la docència. Aquesta posició descriu la necessitat de disposar d'una estratègia de gestió eficient d'uns recursos (temps, esforç personal, diners, etc.) que competeixen entre si. Altament, una (sobre)preocupació per la docència fa molt difícil sostenir la primera de les activitats esmentades. Les conclusions d'aquesta jornada, en canvi, porten a matisar de forma molt significativa l'anterior estat d'opinió, per bé que s'accepti que quan es parla de la possibilitat de combinar recursos, com ara els trams de vida professional, els becaris i altres, ens cal combinar una i altra activitat, i fins i tot destriar-les: tot alhora no es pot fer.

Però la qüestió és que la indagació, com a activitat reflexiva d'alt nivell, i la preocupació per la docència no són només una qüestió de gestió de recursos. Com a activitats humanes, deriven d'actituds i d'afeccions que comporten unes formes d'aproximació, de pensar i de confrontar la realitat i n'exclouen d'altres. I és en aquest punt on el possibilisme d'aquell equilibri fa fallida. Quan la preocupació per la recerca i per la docència s'interroguen sobre la rellevància del coneixement, quan entenen el fet de conèixer com el fet de buscar respostes per entendre l'entorn, ambdues preocupacions no es poden distingir l'una de l'altra.

Si la recerca és, abans que cap altra cosa, arribar a formular-se preguntes, com s'hi arriba si no s'aprèn a interrogar l'entorn en el decurs de la formació? Com es pot dubtar del que se sap, si no s'ha après a pensar per compte propi? Com es pot donar un apropament significatiu a un àmbit qualsevol del coneixement si no s'han desencadenat actituds i afectes favorables? Aproximar-se a una realitat, aprendre a interrogar i a interro-

gar-se, doncs, són actituds que no deriven del nivell de formació per si mateix, sinó del tipus de formació rebuda o adquirida. És aquí on les dues preocupacions, lluny de ser competitives, són del tot complementàries per a qualsevol tipus de formació, sigui bàsica, professionalitzadora o en recerca avançada.

Aquest és un eix de fons que permet articular i justificar millor les nombroses aportacions presentades a la jornada. Totes comparteixen la convicció que hi ha un potencial de qualitat important en el desplegament de la docència universitària. Totes, en certa manera, comporten el desplegament d'aquelles actituds de fons en la formació. Seguint un ordre temàtic, les podríem sintetitzar de la manera següent:

1. *Autoaprenentatge.* A partir de necessitats com potenciar l'autoaprenentatge dels alumnes, s'han exposat evidències d'experiències que ho fan possible mitjançant la creació de materials didàctics, portals informatius, tot repensant pràctiques i treballs de camp.
2. *Aprendre mitjançant situacions-problema.* Aquest apartat conjuga diverses experiències d'aprenentatge, que van des de casos rellevants preparats per ser confrontats pels estudiants, fins a formar-los mitjançant la comprensió i el desenvolupament de problemes, siguin de naturalesa monodisciplinària o interdisciplinària, per bé que la tendència observada en els exemples presentats és la segona, més propera a la realitat.
3. *Aprendre juntament amb els altres.* És una situació que es confronta amb l'experiència del treball solitari. Un grup de professors van contrastar les seves pràctiques en el desenvolupament de situacions d'aprenentatge en cooperació.
4. *Eines virtuals.* L'estímul a l'aprenentatge troba en les TIC un recurs complementari a la docència directa, que és fonamental en els aspectes més diversos, des de la flexibilitat del seu ús i el fet de poder incrementar l'accés a molts més recursos, fins a la presentació d'aquests, l'ús de simulacions, promoure l'autoavaluació o utilitzar bases de dades.
5. *La carpeta del docent (o portfolio).* Ha mostrat ser una eina molt útil per al professorat, que permet sistematitzar les successives decisions adoptades en el decurs del desenvolupament d'una matèria, fixar els criteris de treball i d'avaluació acordats amb els estudiants, així com sistematitzar la recollida d'evidències sobre els passos que es van fent.
6. *Participació dels estudiants.* La participació és un fet derivat de l'increment de la motivació en determinades condicions. Les experiències aportades denoten un increment significatiu de la participació en la mesura que les situacions d'aprenentatge registren trets i eines com les enunciades més amunt. Tanmateix, es veu necessari seguir desenvolupant eines per tal d'incrementar aquella participació.

7. *Avaluació.* D'algunes experiències es desprèn que la diversificació dels sistemes d'avaluació de l'alumnat no serveix només per millorar el seu aprenentatge, sinó que pot ajudar a promoure canvis metodològics, reorganitzar els continguts de la matèria, etc. Dins d'aquest apartat s'han mostrat experiències que posen l'èmfasi en els termes *regulació* i *autoregulació*, els quals denoten avaluació, però atorguen a aquella funció un altre sentit molt més centrat en les idees de procés, en la seva eficiència i en la noció de realimentació. Uns referents que porten a modificar i a ampliar les eines i els recursos avaluadors a l'abast dels estudiants i del professorat, així com la qualitat d'aquells.

8. *Dedicació docent.* En la mesura que es diversifiquen les eines i els recursos docents, es produeix un altre fenomen: la dedicació dels docents s'ha de repensar (o recalcular, es diu) des de les condicions i exigències de les noves modalitats de pràctica docent. Això donaria lloc a un canvi en el càlcul de la dedicació, ja que es passaria de criteris quantitius a un model que podria incorporar aspectes qualitatius.

9. *Esforç institucional.* Es fa palès que la institució haurà de fer un esforç en tres direccions: en el suport que s'ofereix per a la innovació docent, en el d'enfortir el treball col·laboratiu entre professorat i en el d'establir els mecanismes necessaris per fer efectiu un veritable reconeixement de la docència de qualitat tot fent extensiva aquesta consideració a les agències avaluadores externes.

10. *Reconeixement del treball d'innovació docent a la UAB.* Es fa explícit el sorprenent nombre d'experiències docents que ja es duen a terme, i que abasten disciplines, tecnologies i camps molt diversos.

Per accedir als materials presentats a la Jornada, vegeu <http://magno.uab.es/ides/docencia4.htm>

Dr. Joan Rué
Director de l'IDES

DADES DE PARTICIPACIÓ

DADES GENERALS

Assistents	222
Ponències	12
Comunicacions orals	55
Comunicacions en format pòster	14

PERCENTATGE DE PARTICIPACIÓ PER INSTITUCIONS

Facultat de Ciències de l'Educació	12.1 %
Facultat de Ciències	9.4 %
Facultat de Filosofia i Lletres	9.3 %
Facultat de Ciències de la Comunicació	8.1 %
Facultat de Dret	6.7 %
Personal d'Administració i Serveis	6.3 %
Facultat de Medicina	5.8 %
Escola Tècnica Superior d'Enginyeria	5.4 %

Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales	5.0 %
Altres Universitats	4.9 %
Escola Universitària d'Infermeria i de Fisioteràpia «Gimbernat»	4.7 %
Facultat de Psicologia	4.5 %
Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia	4.0 %
Facultat de Traducció i d'Interpretació	3.6 %
Facultat de Veterinària	3.1 %
Escola Universitària d'Estudis Empresariales de Sabadell	2.7 %
Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà	1.8 %
Oficina d'Estudis i de Gestió de la Informació	1.3 %
Oficina de l'Autònoma Interactiva Docent	0.9 %
Escola Universitària de Turisme i de Direcció Hotelera	0.4 %

INFORMACIONS

BREUS

- En el web de l'IDES ja hi ha disponible la informació sobre el nou pla de formació previst per a gener/febrer de 2005. Les dades detallades de les activitats formatives es poden consultar a: <http://magno.uab.es/ides/formacio.htm>
- Els professors que desitgin inscriure's a l'itinerari de Formació Docent en Educació Superior (FDES) poden fer-ho a través de la nostra pàgina <http://magno.uab.es/ides/formacio.htm>
- La pàgina web de l'IDES ha activat un nou sistema de recerca per al Fons Documental de Qualitat Universitària, i s'hi troben llibres, revistes i dossiers amb contingut específic d'innovació docent en educació superior. Es pot consultar a <http://magno.uab.es/ides/documentacio.htm>
- Les ponències i comunicacions de la Jornada de Campus IDES que va tenir lloc el 17 de setembre passat es poden consultar amb el seu contingut íntegre a <http://magno.uab.es/ides/docencia.htm>
- El mes d'octubre, la professora Cristina Poyatos, de la Griffith University d'Austràlia, va dur a terme a la nostra universitat una jornada formativa sobre el Portafoli de l'Alumne. Els seus materials es poden consultar a http://magno.uab.es/ides/xarxa_ects.htm

GLOSSARI ESPAI EUROPEU D'EDUCACIÓ SUPERIOR

Amb la finalitat de facilitar una major divulgació de la terminologia emprada en l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), iniciem aquest apartat, que mantindrem en futures edicions del FULL, amb termes vinculats a aquest àmbit educatiu. A la pàgina web de l'IDES www.uab.es/ides es pot trobar ampliada aquesta informació.

BOLONYA

El juny de 1999, vint-i-nou països europeus van signar a Bolonya una declaració en la qual es feia palesa la necessitat de desenvolupar, abans de l'any 2010, un procés de convergència en l'àmbit de l'ensenyament superior que donés coherència als diferents sistemes existents, per tal de facilitar la lliure circulació de persones promoguda pels països de la Unió Europea.

TUNING

El 2000, un grup d'universitats va acceptar el repte formulat a Bolonya i va elaborar un projecte pilot denominat «*Tuning*»: sintonitzar les estructures educatives d'Europa». El projecte aborda diferents línies d'acció assenyalades a Bolonya i, en particular, l'adopció d'un sistema de titulacions fàcilment reconegudes i comparables, l'adopció d'un sistema basat en dos cicles i l'establiment d'un sistema de crèdits.

EEES

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES) és un projecte promogut per gairebé tots els països europeus, que té com a finalitat principal poder desenvolupar un procés de convergència i de reforçament de l'ensenyament superior o universitari a Europa.

ECTS

El Sistema Europeu de Transferència i Acumulació de Crèdits és un sistema centrat en l'estudiant, que es basa en la càrrega de treball de l'estudiant necessària per a la consecució dels objectius d'un programa, en termes dels resultats de l'aprenentatge i de les competències que s'han d'adquirir.

CRÈDIT EUROPEU

Els crèdits europeus, estructurats en mòduls, passaran a comptabilitzar-se segons el total d'hores necessàries perquè l'estudiant superi la matèria (incloent-hi l'assistència a seminaris, les tutories, el treball en grup, etc.), i no només les hores de docència presencial a les quals assisteix.

IDES

Unitat d'Innovació Docent
en Educació Superior (IDES)

Edifici A
Campus de la UAB
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)

Tel.: 93 581 41 66
Fax: 93 581 41 67

ides@uab.es
www.uab.es/ides

Equip de la Unitat

Dr. Joan Rué
Director

Dra. Maite Martínez
Responsable d'Innovació

Dr. Francesc Xavier Moreno
Responsable de Formació

Edició i impressió
Servei de Publicacions
de la Universitat Autònoma de Barcelona